

Gümnaasiumi valikõppeaine „Filosoofia“

1 Filosoofiline pädevus

Gümnaasiumi filosoofiaõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) tunneb ära filosoofilisi küsimusi, teab nende eri lahendusi ja mõistab filosoofia ainevaldkonna loomust;
- 2) koostab korrektseid arutluskäike, mõtestab lahti teiste omi ning rakendab seejuures filosoofilise mõtlemise viise;
- 3) mõtestab oma kogemusest lähtudes teaduse ja teadmiskiiside ning üldnimlike ja ühiskondlike väärtustega seotud filosoofilisi küsimusi;
- 4) iseloomustab filosoofia ajaloo perioode mõningate olulisemate käsitluste, mõistete ja autorite kaudu;
- 5) mõtestab oma teadvat, tunnetavat ja väärtustavat külge õppeaines omandatu valguses.

Gümnaasiumi lõpus õpilane:

- 1) kirjeldab filosoofia ainevaldkonna ülesehitust ja olulisemaid mõisteid ning arutleb filosoofia rolli üle tänapäeva maailmas;
- 2) iseloomustab mõningaid tähtsamaid käsitlusi, mõisteid ja autoreid filosoofia ajaloost ning seostab neid filosoofia ajaloo perioodidega;
- 3) rakendab mõningaid tähtsamaid kriitilise mõtlemise ja filosoofilise tõlgendamise viise filosoofilises arutluses;
- 4) rakendab peamisi filosoofilise arutluse häid tavasid seminaris osaledes, jõukohast allikteksti mõtestades ning esseed koostades;
- 5) arutleb teadmiskiiside ja teaduslikkuse filosoofiliste küsimuste üle, lähtudes omandatud teadmistest ja omaenda kogemusest;
- 6) arutleb väärtuste ja nende toimimise filosoofiliste küsimuste üle, lähtudes omandatud teadmistest ja omaenda kogemusest;
- 7) arutleb ühiskonna ja keskkonna filosoofiliste küsimuste üle, lähtudes omandatud teadmistest ja omaenda kogemusest;
- 8) teadvustab oma iseseisva mõtlemise ja otsustamise võimet ning rakendab seda filosoofilisi küsimusi arutades.

1.1 Õppeained ja maht

Filosoofia ainevaldkond koosneb kahest filosoofia kursusest: „Sissejuhatus filosoofilisse mõtlemisse“ ja „Tänapäeva filosoofilised küsimused“. Kummagi kursuse maht on 35 akadeemilist tundi. Esimese kursuse läbimine on teisel kursusel osalemise eeldus, sest eeldatakse filosoofilise mõtlemise põhioskuste valdamist. Filosoofia esimeses kursuses „Sissejuhatus filosoofilisse mõtlemisse“ on rõhk filosoofilise mõtlemise viiside harjutamisel arutluses. Teine kursus „Tänapäeva filosoofilised küsimused“ süvendab esimesel kursusel omandatud põhioskusi, pöörates tähelepanu teadmiskiiside, väärtuste ning ühiskonna ja keskkonna filosoofilisele käsitlemisele. Esimese kursuse läbimine on teisel kursusel osalemise eeldus, sest eeldatakse filosoofilise mõtlemise põhioskuste valdamist.

1.2 Üldpädevused

Kultuuri- ja väärtuspädevus

Moraali-, ühiskonna- ja keskkonnafilosoofia valdkonda tutvustavad ainetunnid ja arutlusteemad suurendavad õpilaste suutlikkust hinnata inimsuhteid ja tegevusi üldkehtivate moraalinormide ja eetika seisukohast; tajuda, analüüsida ja väärtustada oma seotust teiste inimestega, ühiskonnaga, loodusega, oma ja teiste maade ja rahvaste kultuuripärandiga ning nüüdiskultuuri sündmustega;; hinnata üldinimlikke ja ühiskondlikke väärtusi, väärtustada inimlikku, kultuurilist ja looduslikku mitmekesisust; teadvustada oma väärtushinnanguid ja arvestada nendega otsuste langetamisel; olla salliv ja koostööaldis ning panustada ühiste eesmärkide saavutamisse;

Sotsiaalne ja kodanikupädevus

Moraali-, ühiskonna- ja keskkonnafilosoofia valdkonda tutvustavad ainetunnid, arutlusteemad ja seminarid suurendavad suutlikkust ennast teostada; toimida aktiivse, teadliku, abivalmi ja vastutustundliku kodanikuna ning toetada ühiskonna demokraatlikku arengut; teada ja järgida ühiskondlikke väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid; austada erinevate keskkondade, sh suhtluskeskkondade reegleid ja ühiskondlikku mitmekesisust, inimõigusi, religioonide ja rahvaste omapära; teha koostööd teiste inimestega erinevates situatsioonides; aktsepteerida inimeste ja nende väärtushinnangute erinevusi ning arvestada neid suhtlemisel; suutlikkus mõista globaalprobleeme, võtta kaasvastutus nende lahendamise eest; väärtustada ja järgida jätkusuutliku arengu põhimõtteid; tunnetada end dialoogivõimelise ühiskonnaliikmena Eesti, Euroopa ja kogu maailma kontekstis;

Enesemääratluspädevus

Filosoofiakursused arendavad õpilases filosoofilist mõtlemist ja kriitilist mõtlemist üleüldse. See on eneserefleksiooni aluseks, mis suurendab õpilaste suutlikkust mõista ja hinnata adekvaatselt oma nõrku ja tugevaid külgi, arvestada oma võimeid ja võimalusi; analüüsida oma käitumist erinevates olukordades.

Õpipädevus

Filosoofiakursused eeldavad, et kogu õpitud materjali kasutatakse pidevalt uute arutlusteemade kontekstis. Mahuka filosoofilise teksti „Sofie maailm“ lugemine nõuab õpilaselt pidevalt oma lugemisgraafiku jälgimist.

Suhtluspädevus

Seminarid ja klassiarutelud suurendavad õpilase suutlikkust ennast selgelt, asjakohaselt ja viisakalt väljendada emakeeles, arvestades olukordi ja mõistes suhtluspartnereid ning suhtlemise turvalisust; ennast esitleda, oma seisukohti esitada ja põhjendada. Filosoofiliste tekstide lugemine eeldab filosoofilise teksti eripära mõistmist, filosoofilise esse kirjutamine arendab õpilase oskust kirjutada filosoofilist teksti, kasutada korrektset viitamist, kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili, väärtustada õigekeelsust, kasutada korrektset ja väljendusrikast keelt ning kokkuleppel põhinevat suhtlemisviisi.

Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus

Loogika ja epistemoloogia valdkonda tutvustavad ainetunnid ja arutelud lõimivad filosoofiat matemaatika ja loodusteadustega ja arendavad kaudselt ka matemaatilist ja loodusteaduslikku pädevust. Tehnoloogiaalast pädevust on võimalik arendada internetist lisamaterjalide otsimisega seoses filosoofilise essee koostamisega.

Ettevõtlikkuspädevus

Filosoofiline mõtlemine eeldab suutlikkust ideid luua, kasutades omandatud teadmisi ja oskusi erinevates elu- ja tegevusvaldkondades; näha probleeme ja neis peituvaid võimalusi, aidata kaasa probleemide lahendamisele; mõelda kriitiliselt ja loovalt, arendada ja hinnata oma ja teiste ideid.

Digipädevus

Filosoofiaessee või lisamaterjali otsimiseks on vaja leida digivahendite abil infot ning hinnata selle asjakohasust ja usaldusväärsust.

1.3 Hindamine

Filosoofiakursustes hinnatakse:

- 1) filosoofilise arutelu mõistmist ja selle koostamist
- 2) filosoofilise mõtlemise viiside rakendamist.
- 3) oluliste filosoofia mõistete selgitamist ja kontekstis kasutamist
- 4) seminaris filosoofilisest arutelust osavõtmist ja filosoofilises kontekstis püsimist
- 5) filosoofilise essee kirjutamist

Essee hindamine: hinnatakse eelkõige arutlusoskust; kirjanduslikku meisterlikkust ja originaalsust tunnustatakse teisejärgulisena. Essees peavad olema esindatud kõik filosoofilise essee komponendid. Õpilane peab oskama viidata mõnele filosoofile või filosoofilisele teooriale. Filosoofiaessee puhul nõutakse rangelt elementaarsete emakeele- ja kompositsioonireeglite järgimist.

- 6) filosoofiliste alliktekstide mõistmist
- 7) koduste ülesannete sooritamist

Hindamisel lähtutakse vastavatest gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest ja Jüri Gümnaasiumi hindamisjuhendist.

2 Kursuste õpitulemused ja õppesisu

2.1 I kursus „Sissejuhatus filosoofilisse mõtlemisse“

Filosoofia ainevaldkond

Kursuse ainevaldkonnaspetsiifilise teema eesmärk on anda esmane ülevaade filosoofia ainevaldkonnast ja sellele iseloomulikust käsitluslaadist. Teema moodustab kursuse mahust kuni neljandiku.

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) iseloomustab filosoofia ainevaldkonda ja filosoofilist käsitlusviisi, eristades seda teaduste jt eluvaldkondade omast;
- 2) eristab filosoofia valdkondi ja arutleb neile omaste küsimuste üle;
- 3) iseloomustab filosoofia ajaloo perioode mõningate neile omaste käsitluste, mõistete ja autorite kaudu.

Õppesisu

Filosoofia valdkonnad. Filosoofilised küsimused ja nende eripära. Filosoofia ajaloo periodiseering. Perioodidele iseloomulikud filosoofilised küsimused ja valdkonnad ning neid küsimusi esitavad ja valdkondi käsitlevad (näidis)filosoofid. Filosoofilise mõtlemise algus ja selle tähendus. Mõtlemise ja filosoofia roll inimelus, kultuuris ning ajaloos. Filosoofia ning teadus, religioon, kirjandus ja elu. Filosoofilise mõtlemise ja käsitletavate arutlusteemadega seonduvad olulised mõisted, mõtteliinid ning filosoofid koos oma iseloomulike väidetega.

Käsitletavat mõtteliinid:

- 1) antiikfilosoofia ja filosoofilise mõtlemise kujunemine;
- 2) keskaja filosoofia ja mõtlemise rakendamine usu teenistusse;
- 3) uusaja filosoofia ning eksperimentaalse loodusteaduse sünni;
- 4) uusaja filosoofia ja indiviidi/subjekti esilekerkimine;
- 5) uusaja filosoofia ning valgustuse mõtlemine.

Kursuse jooksul tuleb läbi lugeda Jostein Gaarderi raamat „Sofie maailm“ kuni peatükini „Valgustusaeg“.

Filosoofiline mõtlemine

Filosoofilise mõtlemise osa eesmärk on tutvuda filosoofiale iseloomuliku keelega, õppida tundma vajalikku terminoloogiat ning harjutada selle kasutamist. Filosoofilist mõtlemist harjutatakse, kasutades selleks keskste arutlusteemade õppesisu. Filosoofiline mõtlemine moodustab kuni poole kursuse mahust.

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) tunneb mõningaid tähtsamaid arutus- ja tõlgendustehnilisi termineid ning märkab nende rakendamise kohti filosoofilises arutluses;
- 2) tunneb filosoofilise arutluse häid tavasid ning märkab nende rakendamise kohti lugemises, kõnelemises, väitluses ja kirjutamises;
- 3) sõnastab korrektseid filosoofilisi küsimusi ning arutleb vastuste üle, jäädes filosoofilisele arutlustasandile ja järgides argumentatsioonireegleid;
- 4) loeb filosoofilist teksti ning koostab juhendamisel lihtsama filosoofilise essee.

Õppesisu

Keel. Teaduskeel, loomulik keel, filosoofia keel.

Lause, otsustus, väide ja argument. Mõiste ja definitsioon. Eeldused ning varjatud eeldused. Järeldamine, korrektsus ja tõesus. Argumendi kehtivus. Tõlgendus ja kontekst. Põhjendus ja seletus. Kooskõla ning vasturääkivus. Tähendus ja tõde. Küsimus, filosoofiline küsimus ning

küsimuste korrektsus. Argumentatsioon ja retoorika. Filosoofilise arutelu head tavad. Mõtlemine ja väljendamine. Essee kirjutamine.

Arutlusteemad filosoofilistest küsimustest

Arutlusteemade eesmärk on eelkõige harjutada filosoofilist mõtlemist. Nende üksikasjalikum ja süsteemsem avamine võib jääda teise kursuse osaks. Soovi korral võib esimesel kursusel keskenduda põhjalikumalt ainult ühele arutlusteemale ning võtta selle jaoks osa õppesisu teisest kursusest. Säärasel juhul tuleb esialgu kõrvalejäetu teisel kursusel kompenseerida. Kursuse mahust moodustavad arutlusteemad kuni neljandiku.

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) arutleb teadmisviiside, väärtuste ning ühiskonna ja keskkonna lihtsamate filosoofiliste küsimuste üle, eristades filosoofilist arutelu tavaarutelust;
- 2) väärtustab filosoofilist arutlust ja selle tulemusi, kuid annab endale aru tulemuste suhtelisusest, st nende seotusest eri käsitlusviiside ning aluseeldustega.

Õppesisu

Teadmisviisid. Teadmise olemus, tunnetusteooria. Teadmise ja tunnetusviiside ning võimete eristus. Teadmise seos uskumuse ja õigustusega. Seosed õppeainete ja eluvaldkondadega. Väärtused ja normatiivsed süsteemid (moraal, religioon, õigus). Väärtuste olemus, aksioloogia. Väärtused ja tegutsemine. Väärtuse ja fakti erinevus. Väärtuste universaalsus ning suhtelisus. Ühiskond ja keskkond. Õigluse olemus. Ühiskonnafilosoofia, poliitikafilosoofia ning keskkonnafilosoofia. Ühiskonna ja keskkonna seos. Ühiskonna ja elukeskkonna korraldamine.

2.2 II kursus „Tänapäeva filosoofilised küsimused“

Filosoofia ainevaldkond

Kursuse ainevaldkonnaspetsiifilise teema eesmärk on tutvuda põhjalikumalt filosoofia ainevaldkonna pakutava mõtlemise ajaloo käsitlusega ning mõtestada filosoofia eri rolle tänapäeva maailmas. See osa moodustab kuni kolmandiku kursuse mahust.

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) mõtestab filosoofia erinevaid rolle tänapäeva maailmas, lähtudes omandatud teadmistest

Jüri Gümnaasium Gümnaasiumi õppekava

filosoofia harudest, koolkondadest ja neile vastavatest rakendusalaadest;

2) iseloomustab filosoofia ajaloo klassikasse kuuluvaid olulisemaid käsitlusi ning mõiste- ja ideeajaloolisi pöördepunkte;

3) iseloomustab filosoofia ajaloo perioode mõningate neile omaste käsitluste, mõistete ning autorite kaudu.

Õppesisu

Filosoofia harud. Analüütiline ja kontinentaalne filosoofia. Filosoofia rakendused teaduses jm eluvaldkondades. Filosoofia tänapäeval. Mõisteajalugu. Filosoofia ajaloo perioodidele iseloomulikud mõistelised muutused, vastavad mõtteliinid ning neid esindavad filosoofid ja nende teooriad. Käsitletavate arutlusteemadega seonduvad olulised mõisted, mõtteliinid ning filosoofid koos oma iseloomulike väidetega.

Käsitletavad mõtteliinid:

- 1) tänapäevase teadmise ja teaduse mõistmise ajaloolised juured;
- 2) tänapäeval olulisi teadusekäsitlusi;
- 3) tänapäeval olulisi eetikateooriaid;
- 4) tänapäeval olulisi inimesefilosoofia voole;
- 5) tänapäeval olulisi ühiskonnafilosoofia ja keskkonnafilosoofia alusseisukohti.

Kursuse jooksul tuleb lugeda Jostein Gaarderi raamatut „Sofie maailm“ alates peatükist „Romantism“.

Filosoofiline mõtlemine

Filosoofilise mõtlemise eesmärk teisel kursusel on süvendada esimesel kursusel omandatud põhiteadmisi ja -oskusi ning tutvuda väidete formaliseerimise ja alliktekstide tõlgendamise põhitõdedega. See osa moodustab kuni neljandiku kursuse mahust.

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) rakendab mõningaid kriitilise mõtlemise ja filosoofilise tõlgendamise võtteid filosoofilises arutluses;
- 2) rakendab peamisi filosoofilise arutluse häid tavasid seminaris osaledes, jõukohast allikteksti mõtestades ning esseed koostades.

Õppesisu

Loogika filosoofias. Loogiline ruut. Näide formaliseeritud keele ja selle kasutamise kohta. Alliktekstide lugemine. Seminari pidamine.

Arutlusteemad filosoofia küsimustest

Teisel kursusel on arutlusteemade süstemaatiline käsitlemine juba omaette eesmärk ning seda tehakse, toetudes esimesel kursusel omandatud filosoofilise mõtlemise viisidele. Arutlustemasid käsitletakse filosoofiliselt avaralt ning seoses filosoofiaajalooliste mõtteliinidega. Lähtuvalt kooli või klassi eripärast võib arutlusteemade omavahelisi proportsioone muuta. Arutlusteemade käsitlemine moodustab kuni poole kursuse mahust.

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) arutleb teadmiskiiside ja teaduslikkuse filosoofiliste küsimuste üle, lähtudes elementaarsest tunnetus- ja teadusteooria oskussõnavarast ning omaenda kogemusest;
- 2) arutleb väärtuste ja nende toimimise filosoofiliste küsimuste üle, lähtudes elementaarsest väärtusõpetuse oskussõnavarast ning omaenda kogemusest;
- 3) arutleb ühiskonda ja keskkonda käsitlevate filosoofiliste küsimuste üle, lähtudes elementaarsest ühiskonna- ja keskkonnafilosoofia oskussõnavarast ning omaenda kogemusest;
- 4) teadvustab enda aktiivselt mõtlevat rolli elu- ja teadusvaldkondade, väärtusküsimuste ning ühiskonna ja keskkonna küsimuste mõtestamisel ning arutleb selle mõtestamise filosoofilise

iseloomu üle.

Õppesisu

Teadmisviisid. Tõeteadused (vastavus- ja kooskõlateooria, pragmatistlik teooria, tõeminimalism ehk liiasusteooria). Teaduslik meetod. Teadusliku teadmise areng (hüpotees, eksperiment, teooria). Teadus ja tehnoloogia, inseneriteadused. Induktsioon ja deduktsioon. Teadusharud ning nende tunnetamise viisid. Humanitaar-, sotsiaal- ja reaalteadus. Pseudoteadus. Subjektiivsus, intersubjektiivsus ning objektiivsus. Fakt ja arvamus. Väärtused. Eetikateooriad (lähtudes kohusest, tagajärjest ja voolusest). Normatiivsus ja deskriptiivsus (metaetika, normatiivne eetika). Kasu ja kohustus. Pluralism ja sallivus. Vahendväärtused ja iseväärtused. Väärtusrelativism ja -absolutism. Väärtusotsustuste loomus ning inimesekäsitus. Hüve ja nauding. Ühiskond ja keskkond. Filosoofilised ühiskonnateooriad. Vabaduse määratlused. Holism ning individualism. Areng ja keskkond. Keskkonnafilosoofia. Antropotsentrism ning moraalikommuniteedi küsimus. Anarhism ja utoopia.